

AILLANDE OIHENART (1592-1667)

Zubero'tarra dogu idazle au, Maule'n jaioa. Zubero'ko euskerea gatz egiten jaku, Euskalerriaren beste ertzean dagoalako eta, gaiñera, frantzetarren "ü" erabilten dabelako.

Bordele'n ikasi ebazan legeak eta titulua lortu, eta gero ardura aundiak artu ebazan Zuberoa'n.

1627'an ezkondu zan eta Juana Erdoi bere emazteari zuzenduak dira bere maitemiñezko olerkiak.

Donapalau'ra joan zan bizi izaten ezkondu ta gero, eta erri onetan be ardura aundiak artu ebazan, esaterako Naparroa'ko korteetan eta erriko ziñegotzi lez. Beti erritarren alde jokatu eban.

Liburu eder bi idatzi ebazan. Bata ain aitatu dan "Notitiae utriusque Baskoniae" eta "Les proverbes basques" bestea.

Lenengo liburua latinez idatzi eban eta Euskalerriaren edesti edo historia osoa da, iru zatitan: a) Antxiñako euskaldunak. b) Naparroa'ko erreñua. d) Akitania'ko euskaldunak. Gauza jakingarri asko geratu dira galdu barik berari esker.

Bigarren liburua izena frantzeraz dauka baiña zati aundi bi daukaz euskeraz a) Atsotitzak edo erreñuak: 892 dira eta b) idazlearen gazaroko bizitza neurtitzetan. Oneik 21 olerki dira

Zelako olerkaria dan? Orixe'k asko goratzen dau eta Etxepare baiño ohea dala diño, landuagoa. Geienetan bertso laburrak idazten dauz eta euskera garbian. Joscerea be ona dauka, orduan gitxiak lakoa.

Ona emen irakurgai bat, Zubero'ko euskerara urreratuko zaituana:

Gauik, egunik, (5)
Eztiñat hunik, (5)
Hireki ezpaniz Argia: (8)
Hireki ezpaniz, (5)
Itsu utsa niz, (5)
Zeren baithiz en'argia. (8)

Hirekil'aldiz
Bederat aldiz
Bazter lekutan baturik
Nonbai banago,
Nun botzenago,
Ezi Errege gertaturik.

Lagun artan
Hel nedinean,
Elhaketan erhogoan, ez nun
dostatzen,
Ez nun mintzatzen,
Hi beti, beti, aut gogoan.

Nik dudan lana,
Ezin errana,
Zer koeinta dudan higati;
En'ixil eta
Maiz pentsaketa
Egonak, ziotsan nigati.

Kadran orratzak
Burdin-aitz latzak
hunki-eta buztan mehea
xuxen, han hara,
eguerditara
duadukan punta xehea;

ni hala hala,
tiraz bezela,
hik joz geroz bihotzean,
hiri gorpitzez,
beti, ed'orhitzez
narrain, bait'are lotzean.

Bana herabe,
Stakuru gabe,
Dinat, Argia, jitera
Hir'etx'irira
Leku agerira,
Jenten mintz'erazitera.

Beraz higanik
egin, jadanik,
noiz nadikina dakidan
jin, eta nura
gorde-lekura
eta hi ha bat akidan.

Olazar'tar Martin'ek

AFRIKA: TXORI KOLORETSUAK

Afrika'n zingiren ertzetan flamenkoak agertzen dira ugari: egazti ederrak, guztiak batera doazenean zerua illunduten dabe naizta eurak gorriak izan. Piku luze ta zorrotza biurtu be egiten dabe janariak aterateko.

Kolioa'ri "txori saga" esaten dautsoe, aranak jateko sagu antzera zugatzera igoten dalako. Began ibiltan da eta egaz oso gitxi egiten dau. Epetxaren neurrikoa da, baiña buztan luzea dauka.

Erakuslea: Ezti-zalea da. Erlontziak ezin dauz idegi. Erlontzia aurkitzen dauanean, gizon bat etorri arte itxaroten dau eta gizona datorrenean txioka iragarten dautso ezti dagoala eta bidea erakutsi. Gizonak ezti izten dautso, esker onez.

Marabua: Amianoaren antzekoa da, baiña zikin-zalea. Motza edo itxusia be ba-da. Jatekoa papuan gordeten dau gero auznartzeko.

Serpentarioa: Ankak eta buztana luzeak daukaz. Zuge zalea da eta baserritarren laguna.

Kongo'ko idi-oilarra: Orain aurkitua. Erle jale gorria.

AFRIKA: ZUGE IKARAGARRIAK

Afrika'ko basoetan, bedartzetan eta eremuko are-artean eundak zuge-mota dagoz, geienak apalak eta baserritarren lagunak.

Zepedoia: Ez aundia baiña bai arriskugarria. Pozoia begietara bota eta itsutu egiten dau. Iru m.'ra be bai. Amabi aldiz bota leike. Sahara'n dago.

Gaon'go zuge gorria: Lodia da eta arratoiak jaten dauz. Narrua baltz, beillegi, ubel eta gaztain-kolorekoa dauka. Basobarruan ez da ikusten. Ez dautso gizakiari ozkarik egiten.

Seba'ko pitoia: Basoan bizi da eta txoriak eta arratoiak jaten dauz. 7 m. luze. Gazela osoa iruntzi leike. Ez dautso gizonari erasoten. Iñoz bai.

Zuge gorri adarduna: Adartxu bi daukaz. Ez da aundia, baiña bere pozoia ilgarria da. Kolore ikusgarriak dauz: Urdiña, iru-zoko orlegiak, baltza, gorria...

Buzefalao: Aginkada arriskutsua onena. Baiña biguna da. Muzkerrak eta kamaleoiak jaten dauz.

Manba: Au da Afrika'ko zugerik bildugarriena, luzea ta meea, buru-txikia. Erasoteko zutundu egiten da erdia. Gizakiari eraso egiten dautso bidera urtenda. Uzika egin ezkerro, minutu gitxi barru eriotzea dator.

Olazar'tar Martin'ek